

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietintö 1/1995 vp

Hallituksen esitys laiksi lapsiliseläin 7 §:n muuttamisesta

Eduskunta on 23 päivänä toukokuuta 1995 lähettänyt sosiaali- ja terveystieteiden valtiokuntaan valmistelevalle käsiteltäväksi edellä tarkoitettun hallituksen esityksen n:o 28/1995 vp.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon. Perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 2 on mietinnön liitteenä.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina neuvotteleva virkamies Martti Lähteinen sosiaali- ja terveysministeriöstä, erikoistutkija Minna Salmi sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksesta, asiamies Johan Åström Teollisuuden- ja Työnantajain Keskusliitosta, asiamies Juhapekka Suutarinen Liiketyönantajain Keskusliitosta, tutkimussihteri Kaija Kallinen Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä, sosiaalisihteri Veikko Simpanen Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:sta, lakimies Markku Kojo Akavasta, jaostopäällikkö Kaarina Knuuti Maa- ja Metsätaloustuottajain Keskusliitosta, ohjelmapäällikkö Anna-Leena Välimäki Mannerheimin Lastensuojeluliitosta, toimitusjohtaja Jouko Hulkko Väestöliitosta ja sosiaalihuollon johtaja Helena Vikajärvi Ranan edustajana.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan lapsiliseläin alentamista 1 päivästä heinäkuuta 1995 lukien siten, että ensimmäisestä lapsesta maksettaisiin 535 markkaa, toisesta 657 markkaa, kolmannelta 779 markkaa, neljännestä 901 markkaa ja viidennestä ja sitä seuraavista lapsista 1 023 markkaa kuukaudessa. Esitys alentaa kaikkiaan lapsiliseläin kustannuksia kuluvana vuonna 375 miljoonaa markkaa ja vuodessa 750 miljoonaa markkaa. Esitys liittyy valtiontalouden tasapainottamista koskeviin ratkaisuihin ja vuoden 1995 lisätalousarvioesitykseen. Lainmuutos on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1995.

Helsingissä 8 päivänä kesäkuuta 1995

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Skinnari, varapuheenjohtaja Perho-Santala ja jäsenet Huotari, Huuhtanen, Hyssälä, Ihämäki, Kaarilahti,

Lapsiliseläin on tarkoitettu korvaamaan lapsista aiheutuvia kustannuksia ja näin tasoittamaan lapsiperheiden ja muiden kotitalouksien lapsista aiheutuvia käytettävissä olevan tulon eroja. Tästä syystä sitä on tarkasteltava ensisijaisesti lapsiperheiden ja muiden kotitalouksien välisenä tulontasauksena eikä lapsiperheiden sisäisenä kysymyksenä. Lapsiliseläin ei myöskään korvaa kuin osin lapsista aiheutuvia kustannuksia, jotka lisäksi ovat eri-ikäisillä lapsilla kovin erilaisia. Lapsiliseläin ei kaavamaisena järjestelmänä voi vastata kaikkiin lapsista aiheutuvien kustannusten vaihteluihin. Lisäksi vanhemmillä tulee aina olla myös omakohtaista vastuuta lastensa toimeentulosta. Lapsiliseläin kehittämisessä tulee ottaa huomioon muun muassa mainitut näkökohdat.

Lapsiliseläin vaikutusta väestöpolitiikkaan on vaikea arvioida. Väestöpolitiikassa on otettava huomioon kansallisen näkökulman ohella myös sen globaali merkitys kestävästä kehityksen näkökulmasta. Lapsiliseläin painoarvoa väestöpolitiikan osatekijänä tulee selvittää.

Valiokunta edellyttää, että hallitus seuraa lapsiperheiden toimeentulon kehitystä ottaen huomioon erilaiset perherakenteet sekä eri tukimuodot, verotuksen ja tulosisidonaiset palvelumaksut. Tarvittaessa tulee ryhtyä lainsäädäntötoimenpiteisiin lapsiperheiden toimeentulon tukemiseksi kehittämällä niin tulonsiirto- kuin palvelujärjestelmiä.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä valtiontalouden tasapainottamiseen liittyvistä syistä sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Näin ollen valiokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomana.

Kokkonen, Lämsä, Manninen, Rask, Soininvaara ja Vehkaoja sekä varajäsenet Löf (osittain) ja A. Ojala.

Vastalause

Hallitus esittää lapsilisiin vuositasona 750 miljoonan markan leikkausta. Muutos toteutetaan jo 1.7.1995 alkaen, joten kuluvana vuonna lapsiperheet kokisivat yllätyksellisen 375 miljoonan markan menetyksen. Näin nopeaan tulojen menetykseen perheillä ei ole riittävästi aikaa sopeutua. Lapsiperheillä on keskimääräistä enemmän esimerkiksi asunovelkaa, jonka maksuaikataulua ei ole mahdollista nopeasti muuttaa. Yllätyksellisyyttä korostaa se, että ennen vaaleja puolueet lupasivat olla leikkaamatta lapsilisiä tai ainakin niiden olevan viimeisimpiä säästökohteita. Nyt hallitus on kuitenkin kohdistamassa leikkauksen ensimmäiseksi lapsilisiin.

Lapsilisien leikkausesitys on valmisteltu hätäisesti pohtimatta riittävästi sen vaikutuksia lapsiperheiden selviytymismahdollisuuksiin ja ottamatta huomioon samanaikaisesti tehtävien muiden leikkausten kumulatiivisia vaikutuksia. Valmistelussa ei ole myöskään huomioitu riittävästi sosiaaliturvan kokonaisuutta, vaan leikkaukset on kohdistettu sinne, missä on oletettu olevan vähiten vastustuskykyä. Päinvastaisista vakuuteluista huolimatta hallituksen säästöt eivät kohdistu oikeudenmukaisesti.

Lapsilisien leikkaus on huomattavan suuri, keskimäärin 8,25 prosenttia. Ensimmäisen lapsen kohdalla leikkaus on 6,1 %, mutta jo toisen lapsen kohdalla 8,75 %, kolmannelta 14,4 %, neljänneltä 12,5 % sekä viidennestä lapsesta lähtien 16,1 %. Paitsi, että leikkaus sinänsä on kohtuuton, se on sosiaalipoliittisesti kestävä. Käytettävissä olevien tutkimusten perusteella tiedetään, että kotitalouksien käytettävissä olevat tulot ovat sitä pienemmät, mitä useampia jäseniä kotitaloudessa on. Siten hallituksen leikkausmalli on epäonnistunut.

Eri perhetyyppien välisiä eroja tulisi tasata, ei lisätä. Yksinkertaisin ja selkein tapa tähän on suora tulonsiirto, jollainen mm. lapsilisiä on. Pääministeri Ahon hallitus toteutti sekä tasauksen että selkeyden periaatetta toteuttaessaan perhekiiuudistuksen vuoden 1994 alusta. Lapsilisiä korotettiin kompensoimaan verovähennysten poistoa, ja tästä on pidettävä johdonmukaisesti kiinni.

Lapsilisiä on luonteeltaan kulukorvaus, jolla voidaan osittain korvata lapsiperheiden suurempia menoja. Tästä lähtökohdasta seuraa myös se, että lapsilisiä ei tule muuttaa tulosidonnaiseksi etuudeksi. Eri tuloryhmien väliseen tulontasauk-

seen on käytettävä muita keinoja, kuten verotusta.

Lapsilisäleikkaus on myös vastoin pääministeri Lipposen hallitusohjelman työhön kannustavuutta koskevaa periaatetta. Lapsilisähän laskeaan toimeentulotukea myönnettäessä tuloksi. Näin ollen toimeentulotuen piirissä olevien käytettävissä olevat tulot eivät laske, mutta sen sijaan leikkaukset nostavat työhön paluun kynnyksen.

Perhepolitiikka on merkittävä asia myös väestöpolitiikan kannalta. Syntyvyys on maassamme niin alhaisella tasolla, ettei se riitä väestön luonnolliseen uusiutumiseen. Vaikka väestöpolitiikassa on huomioitava myös globaali näkemys, Suomen on ensisijaisesti kannettava huolta kansallisesta väestöpolitiikasta eli omasta tulevaisuudestaan. Siten lapsilisäleikkaus on myös vastoin maamme edun mukaista kansallista väestöpolitiikkaa.

Hallitus pitää lapsilisen heikennyksiä vähäisinä. Näin ei kuitenkaan ole. Hallituksen esittämä lapsilisien leikkaaminen on puuttumista kansalaisten lakisääteiseen perusturvaan. Tähän kaataan on päätyntä myös perustuslakivaliokunta antamassaan yksimielisessä lausunnossa. Perustuslakivaliokunta toteaa: "On kuitenkin hyvin ilmeistä, että osalle etuuteen oikeutetuista nykyisen suuruinen lapsilisiä on kokonaisuutena arvioiden välttämätön toimeentulon perusturvan kannalta." Emme voi hyväksyä sosiaali- ja terveysvaliokunnan enemmistön näkemystä, että hallituksen esitys olisi tarpeellinen ja tarkoituksenmukainen.

Lipposen hallituksen esitys lapsilisien leikkaamisesta on ensimmäinen askel tiellä, jolla pyritään romuttamaan kansalaisten perusturvaa yleisemminkin. Mielestämme säästöjä ei pidä kohdentaa ankarimmin niihin, joiden toimeentulon turva on jo nyt vähäisin. Taloudellisesta vähimmäisturvasta huolehtiminen on keskeinen edellytys ihmisten perusturvallisuudelle.

Toinen erittäin huolestuttava piirre hallituksen linjassa on, että se heikentää perheiden asemaa yhteiskunnassa. Lapsilisien heikennyksen ohella tätä osoittavat hallituksen kaavailut mm. lasten kotihoidon tuen leikkauksista 700 miljoonalla markalla sekä sairausvakuutuksen vähimmäispäivärahan olennaisesta alentamisesta, mikä huonontaa kotona lapsiaan hoitavien perusturvaa. Näiden heikennysten yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen vaikutus on kokonai-

suudessaan vielä suurempi kuin pelkästään niiden lapsiperheille aiheuttamat kasvautuvat taloudelliset menetykset.

Helsingissä 8 päivänä kesäkuuta 1995

Jorma Huuhtanen
Liisa Hyssälä

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylättäisiin.

Hannes Manninen
Eero Lämsä

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Liite

Lausunto 2/1995 vp
Hallituksen esitys 28/1995 vp

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 23 päivänä toukokuuta 1995 hallituksen esityksen n:o 28/1995 vp laiksi lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan valmistelevalle käsiteltäväksi samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina neuvotteleva virkamies Martti Lähteinen sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä, professori Mikael Hidén, professori Antero Jyränki, oikeustieteen lisen- siaatti Heikki Karapuu, oikeustieteen tohtori Liisa Nieminen, professori Ilkka Saraviita ja professori Kaarlo Tuori.

Käsiteltyään asian valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan lapsilisälakia muutettavaksi alentamalla lapsilisien markkamäärää yksinhuoltajille maksettavaa korotusta lukuun ottamatta. Ensimmäisestä lapsesta maksettava lapsilisa pieneneisi markkamääräisesti vähiten. Perheen seuraavien lasten lukumäärän mukaan määräytyvä porrastus muutettaisiin tasasuuriseksi sisarkorotukseksi, joka olisi 122 markkaa kuukaudessa.

Esitys liittyy valtiontalouden tasapainottamista koskeviin ratkaisuihin ja vuoden 1995 lisätalousarvioesitykseen. Valtiolla lapsilisäjärjestelmästä aiheutuvat kustannukset pienenevät esityksen mukaan 375 miljoonaa markkaa vuonna 1995 ja vuositasolla 750 miljoonaa markkaa.

Lainmuutos on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.7.1995.

Valiokunnan kannanotot

Lapsilisa on valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentissa tarkoitettu perusturvaetus (HE

234/191 vp, PeVM 7/1992 vp ja PeVL 13/1994 vp).

Esityksessä ehdotetaan tämän perusturvaetuuden suuruuden tarkistamista siten, että yhdestä lapsesta lapsilisää saavassa perheessä lapsilisa alenisi 35, kaksilapsisessa perheessä 98, kolmilapsisessa perheessä 229 ja esimerkiksi kuusilapsisessa perheessä 752 markkaa kuukaudessa. Lapsilisien suhteellinen heikennys olisi 6—16 prosenttia keskimääräisen heikennyksen ollessa 8,25 prosenttia.

Lapsilisiin ehdotetut heikennykset sekä suhteellisesti että yksilapsiselle perheelle maksettava lapsilisää lukuun ottamatta myös markkamääräisesti ylittävät selvästi perusturvaetuuk- sien sellaisten heikennysten tason, jota perustuslakivaliokunta on vakiintuneessa käytännössään pitänyt sillä tavoin vähäisenä, että heikennykset on voitu toteuttaa ilman lepäämäänjättämismahdollisuutta.

Lapsilisa suoritetaan ilman tarvearviointia kaikille, jotka täyttävät laissa säädetyt yleiset edellytykset. Esityksen yksilökohtaiset vaikutukset vastaavasti vaihtelevat saajan tulojen mukaan. On kuitenkin hyvin ilmeistä, että osalle etuuteen oikeutetuista nykyisen suuruinen lapsilisa on ”kokonaisuutena arvioiden välttämätön toimeentulon perusturvan kannalta” (PeVM 7/1992 vp). Näin jää täyttymättä keskeinen edellytys sille, että lapsilisien alentamista voitaisiin pitää valtiosääntöoikeudellisessa mielessä vähäisenä, vaikkakin lapsilisia on valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin säätämisen jälkeen korotettu. Uudistuksen tällaiseen vaikutukseen viittaa myös esityksen arvio, että lapsilisien alentaminen lisäisi kunnallisen toimeentulotuen menoa ja tänä vuonna noin 37 miljoonaa markkaa.

Edellä esittämänsä viitaten valiokunta katsoo, että lakiehdotuksen käsittelyssä on noudatettava valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin säännöksiä.

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta esittää kunnioittavasti,

että lakiehdotus voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädetyssä järjestyksessä ja

että se mainitun pykälän 7 momentin säännökset huomioon ottaen voidaan jättää lepäämään.

Helsingissä 2 päivänä kesäkuuta 1995

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Häkämies, varapuheenjohtaja J. Koskinen, jäsenet Helle, Itä-

lä, Jansson, Jätteenmäki, Korkeaoja, H. Koskinen, Kuisma, J. Leppänen, Nikula, Puhjo ja Veteläinen sekä varajäsen Juurola.
